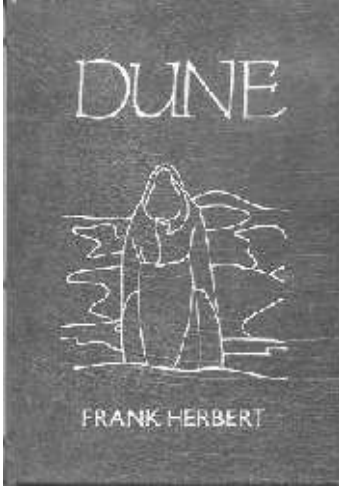

DUNE: ÇÖL GEZEGENİ

Bora GÜNGÖREN

EMO Ankara Şubesi Yönetim Kurulu Üyesi
bora.gungoren@emo.org.tr

Bilimkurgu çoğu zaman bize gelecekten haber veren bir tür olarak tanımlanır. Halbuki bilim kurgu sadece ilginç teknolojiler ve olası sonuçlarıyla kısıtlı kalmaz. Özellikle iyi bilim kurgu eserlerinde insanı anlatma daha ağır basar. Çünkü her ne teknoloji gelirse gelsin karşımıza; esas olan insandır.

Dune, insanı hem birey hem de toplum olarak anlatmaya çalışan; kişisel dengesizlikler, hatta delilik ve toplumsal histeriyi temel alan bir kitap. Roman "makinalaşma sonrası" bir dönemin de ötesinde uzayda seyahat sonucunda sayısız gezegene yerleşilen bir dönemi anlatıyor. Öyle bir dönem ki, "bilgisayar" kullanımı ahlâki nedenlerle yasaklanmış; bilgisayarların yerini çok katı mantıksal disiplin eğitiminin geçirilen "mentat" adı verilen insanlar almış. Öyle bir dönem ki, belli başlı dinler arasındaki savaşlar nedeni ile dinler "harmanlanmış" ve tek bir resmî din kalmış. Ve öyle bir dönem ki, siyaset olacağı en ince dengede duruyor.

Gezegenler arası seyahat ve ticaret, "kaptanlar loncası"nın elinde çünkü bilgisayarlar olmaksızın bu seyahatleri yapmak için kaptanların yarı mistik geleceği görme becerisine gerek duyuluyor. Bu ticareti sağlayan esas madde olan "bahar"ı üreten tekelleri CHOAM holdingin hisselerine sahip olmak ve yöneticiliğini yapmak, elde edilebilecek en yüksek mevkilerden birisi. Her gezegen sistemi kendi asil sınıfı olan "Ev"i tarafından yönetiliyor. Yani feodal yapı geri dönmüş. "Ev"lerden birisi olan Corrino Evi ise uzun süredir hem hisse fazlası hem de karşı konulmaz askeri gücü ile İmparator sıfatına sahip durumda. İmparator her ne kadar güçlü olsa da gücünü diğer "Ev"leri biri birine kırdırarak garantiye almaya çalışıyor.

İşte bu evlerden birisi olan Harkonnen Evi uzaydaki seyahati olanaklı kılan ve aynı zamanda yaşam uzatıcı etkisi ile de önemli olan "bahar" (spice) imalatının olabildiği tek gezegen olan Dune'ü işletmekle yükümlü. Bu yükümlülüğün en önemli düşmanları olan Atreides Evi'ne devredilmesi görünüşte onlar için önemli bir sorun. Ancak daha sonra görüyoruz ki Dune söz konusu olunca oyun içinde oyun içinde oyun oluyor. Atreides Hanedanı, Dune'da Harkonnen üniforması giymiş İmparatorluk askerleri tarafından saldırıya uğruyor ve katlediliyor. Bu olaya bütün diğer Ev'ler sadece seyirci kalıyor, çünkü çıkarları bunu gerektirecek şekilde elleri kolları bağlanmış oluyor. Varis Dük Paul Atreides, annesi Lady Jessica ile kendisini Dune'ün amansız çölleriindeki Fremen halkının yanında sığınmacı buluyo.

Ancak yine oyun içindeki oyun içindeki oyun devreye giriyor. Biraz da kaderin cilvesi ile Paul Atreides, Lady Jessica'nın da bir üyesi olduğu ve "siyaset" üzerinde uzmanlaşan Bene Gesserit tarikatının seçici çiftleşme ile yaratmaya çalıştığı "üstün insan" çıkıyor. Dune'ün baharının da etkisi ile geçmiş, bu anı ve bütün olası gelecekleri aynı anda görmeye başlayan Paul, Fremenlerin dini duyguları kadar ekolojik rüyalarını da bir politik araç olarak kullanarak bir "cihat" başlatarak isyan ediyor. Kısa sürede "bahar" üretimini engelleyince, İmparator kendisi devreye girmek zorunda kalıyor ve Dune'ü işgal etmeye kalkıyor. Paul Atreides son bir saldırı ile İmparator'u yenilgiye uğratarak tahta çıkıyor.

Fremenler ve çöl iklimi birleşince İmparatorluk'un bile karşı koyamayacağı cihat, o istese de istemese de, tüm Evren'i kasıp kavuruyor.

1965'te yazılan Dune her birinin kendi politik gündemleri olan güç odakları arasında kısıtlı bir kaynağın kontrolü için olan oyunları, dinin nasıl politik yada askeri bir güç haline gelebildiğini sergiliyor. Bunu yaparken insan doğasının karmaşık yönlerini özellikle de nefret, intikam gibi negatif sayılan yönlerle sevgi, arzu, sorumluluk duygusu gibi pozitif

KİTAP TANITIMI...

sayılan yönlerle nasıl karışabileceğini gözler önüne seriyor. Kitaptaki bütün ana karakterler son derece ince işlenmiş kişilikleri ve düşünce tarzları ile ana kurgudaki düğüme katkıda bulunuyor. Bu arada Bene Gesserit'lerin seçici çiftleştirme programı nedeni ile beklenmedik zamanlarda, hemen herkesin birbiri ile akraba çıkmaya başlaması bu düğümü iyice karıştırıyor.

Kitabın önemli bir diğer özelliği de "üstün insan" yada "süper kahraman" kavramının acı bir eleştirisi olması. Yazar, eğer bir üstün insan ortaya çıksa ve gerekli ahlaki niteliklere sahip olarak diğer insanlara yardım etse dahi; onun başlatacağı sosyal hareketin sıradan insanların elinde kontrolden çıkacağını iddia ediyor.

Dune yayınlandığı dönemin de etkisi ile çok sayıda tartışma yaratan bir roman. En yaygın inanış, kitabın Arabistanlı Lawrence'ın Araplar'ı Osmanlı iktidarına karşı isyana teşvik edişini anlattığı yönünde. Yazarı ise bu esin kaynağını yalanlamasa da daha çağdaş yapıları da göz önüne aldığını belirtiyor. Bir söyleşi sırasında "bahar"ın aslında "petrol" olduğunu ve bahar üretiminde tekel olan CHOAM holdinginin ise OPEC'e bir gönderme olduğunu belirtiyor.

Kitabın yazıldığı yıllarda OPEC'in daha yeni kurulmuş bir örgüt olduğuna ve geleceğinin bile belli olmadığına dikkat etmek gerekli. Daha sonraki 30-40 yıl içinde OPEC'in rolünü; "petrol üretiminde düzenin sağlanması" için Orta Doğu'daki politik kargaşaların, askeri müdahalelerin düzeyini; bu arada dinin bu tür oyunlara nasıl alet edildiğini düşünmek gerek. Herbert bu açıdan 1916 Arap isyanlarından çok Körfez Savaşı'nı, Arap-İsrail gerginliğini, Irak'ın işgalini ve bütün bu yıllar boyunca Birleşmiş Milletler'in etkisizleştirilmesini anlatıyor gibi. Yani bilim kurgunun (her ne kadar karanlık da olsa) geleceği öngörme misyonu yerine getirilmiş denebilir.

Bir diğer inanış, 19. yüzyıl sonunda Sudan'daki İngiliz rejimine karşı "Mehdi" tarafından organize edilen yarı dinsel isyanın Dune'a kaynak oluşturmasıdır. Paul Atreides'in kişiliğindeki yarı-tanrılaşma ve inananlardan oluşan Fremmen ordusunun kendisinden çok daha üstün silahlara sahip İmparatorluk askerlerini yenmesi ile Sudan'daki olaylar arasında paralellik kurmak elbette mümkün.

KİTAP TANITIMI...

KİTAP TANITIMI...

Özellikle Sudan'daki olayların bir noktadan sonra kontrolden çıkması da tıpkı Paul Atreides'in tekrar tekrar karşımıza çıkan, "eğer cihat başlarsa kontrolden çıkacak, ama onu başlatmayacak bir yol göremiyorum" düşüncesine benzetilebilir.

Dune 1980'lerin başında yönetmen David Lynch tarafından film haline getirilmek istendiğinde önce 20 film şirketi tarafından reddedilmiş. Ardından 1984 yılında Meksika çöllerinde o dönemin bir çok önemli oyuncusu ile 45 milyon dolar gibi bir maliyet ile çekilmiş. Yönetmenin isteği dışında bir kurgu ile gösterime girdiğinde çok büyük bir ticari başarısızlığa yol açmış. Ancak filmin ağır ve yorucu anlatımı, Dune'ün içindeki delilik ve kitlesel histeri temasını çok iyi yansıttığı için sinema severlerin oldukça önem verdiği bir sanat eseri olarak nitelendiriliyor.

Bilim kurgu içinde siyasetin, dinin ve antropolojinin ilk kullanım örneği olan Dune, kendisini takip eden 5 ana devam cildi (Sarmal Yayınları'ndan çevrildi), 6 yan cilt (Kabalıcı Yayınları'ndan çevrildi), 3 ön cilt (Kabalıcı Yayınları'ndan çevrildi) ve ilham verdiği onlarca başka roman, çok sayıda film ve kendisine gönderme yapılan çok çeşitli sanat eserleri ile kendi içinde bir kült yaratmış bir eser. İster iyi bir bilim kurgu, ister politik bir roman arıyor olun, zevkle okunacağından emin olabilirsiniz.

